

Δίκαιο και δημόσιο συμφέρον στον «Σιντ» (“Le Cid”) του P. Corneille: Μια δημοσιολογική ανάγνωση της τραγικωμοδίας

Παναγιώτης Γαλάνης, Νομικός (LL.M.),
Υπ. Δρ. Τομέα Δημοσίου Δικαίου Νομικής ΕΚΠΑ

Email: panagiotisgln@gmail.com

Σύντομη περιγραφή – περίληψη θέματος:

Αν το Δημόσιο Δίκαιο όπως το γνωρίζουμε σήμερα διαθέτει στο οπλοστάσιό του έννοιες-κλειδιά όπως το δημόσιο συμφέρον για τους (θεμιτούς) περιορισμούς των ατομικών δικαιώματων λ.χ., παλιότερα και σε άλλες χώρες αυτό το ίδιο δεν διέθετε την εννοιολογική αυτάρκεια όπως σήμερα την εκλαμβάνουμε. Πολλώ μάλλον όταν μιλάμε και για την ακτινοβολία του Δικαίου σε έργα τέχνης ή, ορθότερα, την αμφοτερόπλευρη επίδραση Δικαίου και Τέχνης σε δεδομένο τόπο, χρόνο και πρόσωπα. Ένα έξοχο παράδειγμα όπου διαγράφεται εναργώς μια πρώιμη έννοια δημοσίου συμφέροντος, ευρισκόμενη σε ευθεία αντίθεση με τη σημερινή διάστασή του, την σαφώς οριοθετημένη, αλλά όχι πάντα αξιολογικά ουδέτερη και την ερμηνευτική «διαπλασιμότητα» του, ανευρίσκεται στο εξαιρετικό θεατρικό γαλλικό έργο *Le Cid* του P. Corneille, το οποίο συνεχίζει και σήμερα να συναρπάζει κοινό και μελετητές για την πληθώρα των μηνυμάτων και των πιθανών αναγνώσεών του.

Λέξεις – κλειδιά:

Δίκαιο, Δημόσιο συμφέρον, Le Cid – P. Corneille, Δίκαιο και τέχνη

Θεματικές περιοχές:

Δίκαιο - Νομική επιστήμη, Γαλλική λογοτεχνία (θέατρο) του 17^{ου} αι., Τέχνη, Δημόσιο Δίκαιο, Ατομικά δικαιώματα, Δημόσιο συμφέρον.

1. Εισαγωγικές σκέψεις.

Αποτελεί αδιαμφισβήτητη παραδοχή, σχεδόν με αξίωση καθολικευσιμότητας, πως η τέχνη, με οποιαδήποτε μορφή και αν αυτή πραγματώνεται, λ.χ. ως ζωγραφικός πίνακας ή ως ποίημα, ως μουσική σύνθεση ή ως πεζογράφημα στοιχεί – σχεδόν πάντα – στο κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό «περικείμενο» της εποχής (ή τελοσπάντων της εποχής εκείνης όπου αναφέρεται)¹. Είναι ιδίως γνωστή και πολυαναλυμένη η επιρροή της αττικής τραγωδίας (αλλά και κωμωδίας) από τις αντιλήψεις περί δικαίου της εποχής εκείνης, με έμφαση στην Αντιγόνη του Σοφοκλή. Άμεσα ή έμμεσα, εν όλω ή εν μέρει, ρητά ή υπόρρητα, η πρόσληψη του δικαίου από τον ήρωα του έργου (εφόσον στην εδώ ενδιαφέρουσα περίπτωση μιλάμε για τη λογοτεχνία), καθίσταται εμφανής ήδη από την πρώτη ανάγνωσή του, διότι ο νόμος ως επιβλητικός παράγοντας, επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα την υπόθεση του έργου, απαγορεύοντας, επιτρέποντας, τιμωρώντας ή συγχωρώντας, λαιμοδοτώντας ή επιβραβεύοντας συμπεριφορές και δράσεις των ηρώων². Η δε σύλληψη του έργου και μόνο πολλάκις αντλείται από το καθήκον υποταγής στο πρόσταγμα του νόμου και του δικαίου.

Κατά την ίδια συλλογιστική πορεία, και σε όλες τις χώρες υπήρξε ενδοσυνάφεια δικαίου και τέχνης, σε βαθμό που οι αντιλήψεις περί δικαίου και περί δικαϊκής οργάνωσης των ατόμων κατέστησαν και θέμα των έργων τέχνης. Στην εδώ προσεγγιζόμενη γαλλική λογοτεχνία, δεν θα μπορούσε ένα έργο «κλασικό», μεγαλειώδες, όπως αυτό του *P. Corneille, Le Cid* (εφεξής: Σιντ) του 17^{ου} αι³, η τραγικωμωδία αυτή να μην αποτελεί ad infinitum αρένα, όπου λαμβάνουν χώρα ερμηνευτικές, φιλολογικές ή ακόμη και φιλοσοφικές διαμάχες. Συνοπτικά, πρόκειται για μια ιστορία, όπου η αγάπη εμφανίζεται ενίοτε σε αντιθετική σχέση με το καθήκον, την τιμή των ηρώων, ενώ ο νόμος του χρέους αυτού ακριβώς τείνει να παρασιτεί πάνω στην αγάπη. Αν και ο βασικός ήρωας, ο Rodrigue σκοτώνει από καθήκον (και γι' αποκατάσταση της τιμής του πατρός του, Don Diègue) τον πατέρα της αγαπημένης του Chimène, η αγάπη του, ωστόσο, δεν τίθεται εν αμφιβόλω, αλλά συμβιώνει με το καθήκον. Άλλοτε πάλι, οι εξαισίες ηρωικές ικανότητες του Rodrigue

¹ Leureux F, *Panorama des techniques théâtrales en français langue étrangère* σε *Enjeux*, n° 35, 1995/06, p. 120-130.

² Pruner M., *Le personnage – approche, fonction, comme sujet d' un discours* dans *L'analyse des textes de théâtre*, Armand Colin, Coll. « 128 », Paris, 2010.

³ Ως έκδοση αναφοράς θα χρησιμοποιείται στο εξής στο παρόν άρθρο η: Corneille P., *Le Cid*, Éd. Flammarion, Collection « GF » (n°1414), Paris 2009 (avec Dossier réalisé par Boris Donné).

και η αναμφίβολη χρησιμότητα ενός τέτοιου επικού ήρωα για το έθνος αποτελούν τρόπον τινά το λόγο μη αποκατάστασης του τρωθέντος οικογενειακού περιβάλλοντος – αγαθού της Chimène, που έχασε τον πατέρα της. Φαίνεται πως αναδεικνύονται κάποιοι λόγοι αναπόσπαστα συνδεδεμένοι με την επιβίωση και μακροβιότητα του Έθνους ολόκληρου και οι οποίοι επιβάλλουν την κάμψη των ατομικών δικαιώματων, ίσως και την υποχώρηση της δικαιοσύνης που αναμφίβολα υφίστατο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, π.χ. αίτημα για τιμωρία του φονιά του πατρός.

2. Η πολιτικής φιλοσοφίας ανάγνωση του Cid: Το δημόσιο συμφέρον στο έργο.

Παραδοσιακά στη βιβλιογραφία, το θέμα της «πολιτικής» σύλληψης και ανάγνωσης του Σιντ αποτελεί αναντίλεκτα ένα από τα βασικότερα σημεία-κλειδιά για την ολοκληρωμένη και πολύπλευρη ερμηνεία του έργου και την ολοκληρωτική μέθεξη του αναγνώστη στην θεατρική απόλαυση⁴. Αποτελεί, ωστόσο, και βασικό εργαλείο μελέτης και για τον νομικό εκείνο (ή εν γένει τον κοινωνικό επιστήμονα) που επιθυμεί να μελετήσει εγγύτερα τις σχέσεις δικαίου και τέχνης. Στην ελληνική βιβλιογραφία, πάντως, απουσιάζει ένα πλήρες ερμηνευτικό βοήθημα για την προσέγγιση του Σιντ, παρά την πληθώρα βιβλιογραφικών πηγών για το ίδιο έργο στο εξωτερικό.

Γραμμένο στην φεουδαρχική εποχή, αλλά και παραπέμποντας η δράση του σε αρκετά προγενέστερους αιώνες, και δη της ισπανικής και όχι της γαλλικής εξωτερικής (και εσωτερικής) πολιτικής σκηνής, ο Σιντ αποτελεί ένα τέλειο και αρμονικό έναυσμα για να οδηγηθεί ο μελετητής του εκτός από την αμιγώς πολιτική του ερμηνεία, σε μία ολοκληρωμένη δικαϊκή του σύλληψη. Και εφόσον τα ζητήματα του έργου αφορούν πρωτίστως τη σχέση της μονάδας, του υποκειμένου με το σύνολο, το κράτος (*État*) και την εισχώρηση του κράτους στα έργα των υπηκόων του⁵, πολλάκις (και σχεδόν πάντα) διά του βασιλέως, ευκόλως η ανάλυση μεταβαίνει στον επόμενο ενδιαφέροντα και συναφή προορισμό: τη δημοσιολογική ανάγνωση του έργου, ήτοι την ερμηνεία του από την άποψη του Δικαίου, αλλά όχι οποιουδήποτε

⁴ Έτσι, εξάλλου, προτείνεται και η παιδαγωγική και διδακτική ανάγνωση του έργου, σε Corneille, *Le Cid*, Livret pédagogique Hachette Éducation, Établi par Niloufar SADIGHI, 1999, p. 19.

⁵ Για το θέμα αυτό κατατοπιστική η μονογραφία του Prigent M., *Le Héros et l'État dans la tragédie de Pierre Corneille*, Paris, PUF, 1986.

κλάδου Δικαίου, αποκλειστικά του Δημοσίου Δικαίου. Φυσικά, η στεγανοποίηση και ο συστηματικός χωρισμός των δικαϊκών κλάδων δεν υφίστατο την εποχή εκείνη, οπότε θα ήταν μονόπλευρη και επιστημονικά αλυσιτελής η ανάγνωσή του αποκλειστικά με όρους σημερινού Δημοσίου Δικαίου.

Θεμέλιος λίθος του Δημοσίου Δικαίου, τουλάχιστον όπως σήμερα το ορίζουμε είναι η έννοια του *δημοσίου συμφέροντος*. Τι νοείται, όμως, ως τέτοιο; Υφίσταται μία μεγάλη ποικιλία ερμηνευτικών προσεγγίσεων: Είναι απλώς το συμφέρον των πολλών, μήπως το συμφέρον όλων; Το συμφέρον του κράτους ξέχωρου; Ακόμη όμως και με την απόδοση ενός πλήρους και συνεκτικού ορισμού, μακριά από αντιφάσεις, πλανάται αμείλικτο το ερώτημα: «Ποιος ορίζει το δημόσιο συμφέρον»; Διαχρονικά, η θέση αυτών των ερωτημάτων απασχολεί τη νομική θεωρία και πράξη. Και αν στον 21^ο αι. και στην Ελλάδα το δημόσιο συμφέρον θεραπεύεται με την πρόβλεψη του νόμου, κάτι τέτοιο αφενός δεν είναι δεδομένο σε μια άλλη χώρα και πολύ προγενέστερου αιώνα, αφετέρου δεν είναι καν σίγουρο αν ο όρος «δημόσιο συμφέρον» ως *terminus technicus* όπως αποδίδεται σήμερα η πολύπλοκη αυτή εννοιολογική κατασκευή αποδίδει απόλυτα την κατάσταση στο θεατρικό έργο αυτό⁶. Συναφείς όροι δυνάμενοι να χρησιμοποιηθούν εν προκειμένω θα ήσαν οι εξής: «*συμφέρον του κράτους*», «*λαϊκό συμφέρον*», «*κοινό/δημόσιο καλό*», «*συμφέρον της ομάδας*» «*γενικό συμφέρον/ενδιαφέρον*» κλπ. Στη Γαλλία, πάντως, για την πληρότητα των εδώ υποστηριζόμενων θέσεων πρέπει να υπομνηστεί ότι κομβική για την έννοια του δημοσίου συμφέροντος και την ανάμειξή του στην κοινωνία των πολιτών υπήρξε αδιαμφισβήτητη η Γαλλική Επανάσταση⁷. Η αποτίναξη, ή μάλλον η περιθωριοποίηση αυτής της κεντρικής-συγκεντρωτικής οργάνωσης πρόσληψης του Γαλλικού κράτους υπό το Παλαιό Καθεστώς, ιδώθηκε ήδη από τον Tocqueville⁸.

Αποσκοπώντας στο μυχό του προβλήματος και δη στη θέαση του Σιντ ως έργου βαθύτατα δημοσιολογικού προβληματισμού, θα αποπειραθούμε να καταλογραφήσουμε τα βασικότερα συστατικά γνωρίσματα του δημοσίου συμφέροντος, όπως αυτά αντικατοπτρίζονται στον Σιντ:

⁶ Για τον τρόπο με τον οποίο αντικατοπτρίζεται στον ήρωα του Corneille, βλ. Epalza M. et Guellouz S., *Le Cid, personnage historique et littéraire*, Paris, Maisonneuve et Larose, 1983.

⁷ Weber M., *Le Savant et le Politique* (avec préface d' Aron R. et traduction par Freund J.), Plon, 1959.

⁸ Αντωνίου Θ., *Ιστορία πολιτικών ιδεών*, Νομ. Βιβλιοθήκη, 2016 σελ. 131 επ.

Πρώτον, το δημόσιο συμφέρον είναι αρκούντως αόριστο, δεν τυγχάνει πάντοτε συγκεκριμένης θεμελίωσης, δεν έχει νομική αναφορά, δεν χρειάζεται καν - ενίοτε - η επίκληση συγκεκριμένου και σαφούς λόγου για την προσφυγή σε αυτό⁹. Έτσι, υπό την επίκληση ενός γενικού (και μη επακριβώς εξακριβώσιμου) συμφέροντος της Πολιτείας, ο Σιντ πρέπει να λάβει «άφεση αμαρτιών» (ήτοι του εγκλήματός του – χάρη θα λέγαμε υπό το κράτους του σημερινού δικαίου), γιατί ως υπερήρωας θα είναι χρήσιμος για το έθνος. Συχνά, η επίκληση αυτού του αορίστου δημοσίου συμφέροντος γίνεται σε συνάρτηση με ασαφή, μελλοντικά και απρόβλεπτα γεγονότα και συμφύρεται με προβλέψεις, εικασίες και προσωπικές κοσμοθεωρίες, όπως αντανακλώνται διά των διαφορετικών τύπων ηρώων στο έργο. Για παράδειγμα, η Chimène εμφανίζεται ως η μορφή της άκρας, αλλά και άκαμπτης φορμαλιστικής δικαιοσύνης του τύπου: «έσφαλές και άρα θα τιμωρηθείς, χωρίς άλλη προϋπόθεση ή εξαίρεση», όταν ζητά επίμονα την τιμωρία του Rodrigue για το φόνο του πατρός της¹⁰.

Συναφώς, το δημόσιο συμφέρον είναι άτυπο, ομοιάζει έντονα με κώδικα κοινής και αποδεκτής συμπεριφοράς, δεν λαμβάνει έγγραφη υπόσταση, δημιουργώντας ανασφάλεια δικαίου και αδυναμία εκ των προτέρων γνώσης του. Ίσως σκοπίμως, για να μεταβάλλεται κατά το δοκούν, αναλόγως των εκάστοτε συμφερόντων, αλλά – γιατί όχι; – και για λόγους δραματικούς. Η μεταμόρφωσή του ανάλογα με τις ανάγκες του έργου προσδίδει έντονα την αίσθηση του εφήμερου, του *ad hoc* συνιστάμενου, του φευγαλέου και από δραματικής απόψεως ενισχύει την δραματικότητα, τη ζωντάνια και την παραστατικότητα των σκηνών που έπονται η μία της άλλης¹¹ κομίζοντας ένα διαφορετικό πρόσημο για το δημόσιο συμφέρον.

Δεύτερον, το δημόσιο συμφέρον λαμβάνει έντονα ηθική απόχρωση, καθιστά σχεδόν αδύνατη την κριτική διαφοροποίηση Ηθικής και Δικαίου. Οι ηθικές (αποκλειστικά πλέον) αξίες της τιμής, του καθήκοντος, του πατριωτισμού κλπ. αποδεικνύουν το μεγαλείο των κορνεϊγιακών ηρώων, γεγονός που καθιστά το έργο ευχάριστο λογοτεχνικό ανάγνωσμα, αλλά και αποπειράται να αναζητήσει και να αναδείξει περιπτώσεις ταύτισης με τους ήρωες, κάτι που συνοψίζεται στην εύστοχη

⁹ Έτσι νοείται πάντως καταρχήν και στην ελληνική έννομη τάξη, χωρίς να αποστερείται της αξιολογικής του εννοιολόγησης, βλ. αναλυτικότερα Γέροντα Α., *Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο*, Σάκκουλας, 2002, σελ. 331.

¹⁰ Acte 2, sc. 7 (ολόκληρη).

¹¹ Petitjean A., Jedynak S., Kerbrat-Orecchioni C., Ryngaert J.-P. *et al*, "L'écriture théâtrale". In *Pratiques*, n° 41, 1984/03, 121 p.

φράση του Βολταίρου ότι το θέατρο του Corneille είναι ένα «σχολείο μεγαλοψυχίας»¹². Η Ηθική πάντως στο έργο αυτό διεκδικεί τα πρωτεία της εφαρμογής, με την κατ' αποκλειστικότητα προσφυγή σε κοινώς παραδεκτές ηθικές αξίες συμπεριφοράς αλλά και σκέψης, ενώ ταυτόχρονα νοείται όχι μόνο ως ηθικότητα δράσης, αλλά και ηθικότητα φρονήματος. Οι στοχασμοί των προσώπων, συχνά εκφρασθέντες διά δραματικών μονολόγων που παρεμβάλλονται μεταξύ των διαλογικών σκηνών, αποσκοπούν στην φανέρωση του εσωτερικού κόσμου τους και στην πραγμάτωση της ταύτισης του κοινού/αναγνωστών μαζί τους. Θα πρέπει επίσης, να προστεθεί η διδακτική διάθεση που φέρει το δημόσιο συμφέρον στο έργο, καθοδηγώντας τον ήρωα ή/και το θεατή να ακολουθήσει ένα συγκεκριμένο πρότυπο ζωής και δράσης, μιμούμενος τα όσα εκτυλίσσονται μπροστά στα μάτια του¹³.

Τρίτον, δικαιολογούνται βαθιές τομές (ενίοτε θανατηφόρες ή, πάντως, δυσχερώς επανορθώσιμες) στα ανθρώπινα δικαιώματα. Γίνονται έκδηλες οι έννοιες της απόλυτης μοναρχίας, της εκτεταμένης επέμβασης στην ιδιωτική σφαίρα, ενώ καταδικάζεται η απειθαρχία, η ανυπακοή. Το δημόσιο συμφέρον αγιάζει τα μέσα, με μια άκρως μακιαβελική – θα λέγαμε – ανάγνωση, εν αντιθέσει με τη σημερινή του έννοια, η οποία είναι σαφέστερα στενότερη και δικαιολογεί μέχρι κάποιου βαθμού επεμβάσεις, θεμιτούς περιορισμούς στα ατομικά δικαιώματα¹⁴. Το δημόσιο συμφέρον παρουσιάζεται και πραγματώνεται από την οπτική του «οφέλους» που θα απορρέψει από την εκπλήρωση του δημοσίου σκοπού για τον οποίο θεωρητικά γίνεται το ίδιο αντικείμενο επίκλησης.

Τέταρτον, το δημόσιο συμφέρον δεν είναι ουδέτερο ταξικά ή αταξικό. Διά της επίκλησής του ακτινοβολείται η φεουδαρχική δόμηση της κοινωνίας και το μίσος για τον αδύναμο και η ταξική διαφοροποίηση, έκδηλη συνέπεια της ακτινοβολήσης της κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης της Γαλλίας της εποχής οδηγεί στη λαιμοκοπή για τον αδύναμο (οικονομικά, ταξικά, κοινωνικά) και στο να απομακρύνεται αυτός από το κοινωνικό σώμα, ενώ η γνώμη του δεν λαμβάνεται υπόψη¹⁵.

¹² Voltaire, «*Le théâtre de Corneille est une école de grandeur d'âme*» σε: Barbaferi C., *Corneille vu par Voltaire: portrait d'un artiste en poète froid*, ed. Presses Universitaires de France, 2004, pp. 605-616.

¹³ *Théâtre et pédagogie* σε *Québec français*, n° 110, 1998, σελ.73-89.

¹⁴ Καλογερόπουλος Μ., *Σκέψεις και ανέλεκτα επί της εννοίας του δημόσιου συμφέροντος*, ΘΠΔΔ 10/2016, σελ. 921-22.

¹⁵ Catteau A, Sainfel M.-C., *Corneille, Le Cid*, Ellipses, coll. « Résonances », Paris, 2000, p. 45 etc.

Πέμπτον, κατ' αυτό τον τρόπο, ορίζεται από τον Ανώτατο Άρχοντα (τον βασιλέα), ανάλογα με τι «ορέγεται» αυτός την κάθε φορά. Υποτίθεται, ωστόσο, ότι ο ίδιος το ορίζει βάσει του συμφέροντος της Πολιτείας, κάτι που στην περίπτωση του έργου με ενάργεια και χωρίς υπερβολή αφήνεται να διαφανεί¹⁶, δοθέντος κιόλας ότι οι περισσότερες βασιλικές παρεμβάσεις αποσκοπούν στην πρόληψη και την αμυντική ετοιμότητα του κράτους. Είναι, εξάλλου, εξίσου εμφανής η ιστορική αναφορά που και αυτή με τη σειρά της ασκεί επίδραση στο δημόσιο συμφέρον. Μολαταύτα, δεν είναι διόλου ασφαλές, ούτε σίγουρο για τον υπήκοο ότι θα συνεχίσει να ισχύει έτσι, όπως έγινε ως άνω νύξη (υπό 2 περίπτωση). Επίσης, η απουσία οιασδήποτε μορφής αυστηρού, ανεξάρτητου και αντικειμενικού ελέγχου για το αν εφαρμόστηκε εμπράκτως σωστά αυτό το δημόσιο συμφέρον, ήτοι ελέγχου από ένα δικαστικό όργανο ή αρχή επισφραγίζει την απόλυτη και ανεξάριετη εφαρμογή της βασιλικής βούλησης¹⁷. Εξάλλου και η δράση της διοίκησης (αν δυνάμεθα να κάνουμε λόγο σε μια τέτοια εποχή, και πολύ πριν τη διάκριση των εξουσιών) δεν είναι αυτονόητο ότι μπορεί να υπαχθεί σε δικαστικό έλεγχο αυθαιρεσίας.

Έκτον, έκδηλες είναι επίσης, αφενός η συναισθηματική, αφετέρου η ιδεολογική αναφορά του δημοσίου συμφέροντος. Ως προς την πρώτη, αυτό συμπλέκεται με συναισθήματα αγάπης (οικογενειακής), μίσους, έρωτα, ενώ ως προς τη δεύτερη κυριαρχεί ο νόμος του ηρωισμού και της τιμής, όπως αναλύθηκαν ως άνω.

Έβδομον, γίνεται προφανής η αντιπαράθεση ιδιωτικής δικαιοσύνης (εκδίκησης και αυτοδικίας) έναντι του Δικαίου της Πολιτείας¹⁸. Ο Σιντ θεωρείται μία κορυφαία στιγμή στην ιστορία της ανάδυσης του Δημοσίου Δικαίου, τόσο στη Γαλλία, την κοιτίδα των δημοσιολογικών μεταμορφώσεων, όσο και στην ακτινοβολία και σε άλλες έννομες τάξεις της Ευρώπης, όπως π.χ. η Ελλάδα. Σε αυτόν ευρίσκονται διάχυτα τα σημάδια της τάσης υποχώρησης της αυτοδικίας προς όφελος μιας πιο οργανωμένης, συστηματοποιημένης δικαιοσύνης ερειδόμενης σε ένα δικαστικό σύστημα ελέγχου της αυθαιρεσίας, της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Ποια, όμως, γεγονότα αποτελούν το έρεισμα του παντοδύναμου αυτού δημόσιου συμφέροντος; Καταρχάς, η κληρονομία (με τη μορφή ακόμη και της

¹⁶ Acte II, sc. 6, v. 598.

¹⁷ Μενουδάκος Κ., *Ομιλία με θέμα: «Νομιμότητα, Δημόσιο συμφέρον και αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος (θεσμικά όρια της εξουσίας του διοικητικού δικαστή μεταξύ formalισμού και δικαστικού ακτιβισμού)»*, ΘΠΔΔ 7/2014, σελ. 677.

¹⁸ Couprie A., P. Corneille, *Le Cid*, ed. Hatier, coll. Profil d'une œuvre, Paris, 2006, p. 78.

βιολογικής συνέχειας – του αίματος, “mon sang” λέει ο Don Diègue) ενός πάλαι ποτέ συστήματος αξιών, όπως μεταβιβάστηκε από τους προγόνους στην παρούσα (στο έργο) γενιά. Η αδιάλειπτη μεταβίβαση κωδίκων συμπεριφοράς ενσταλάζει στους ήρωες αφενός το καθήκον τήρησης των εντολών αυτών κατά γράμμα, αφετέρου τους ωθεί να γίνουν άξιοι συνεχιστές των προγόνων, μεταβιβάζοντας και στην ακόλουθη γενιά τις αξίες τους με μια *ad infinitum* (;) πορεία¹⁹. Το δημόσιο συμφέρον, έτσι, κείται εκτός γραπτού δικαίου, μάλλον ευρίσκεται χαραγμένο στην κοινή συνείδηση, μια συλλογικότητα που απαρτίζεται από ένα σύνολο πειθήνιο, ευκυβέρνητο και υποταγμένο στο νόμο του βασιλέως (κατά βάση), ο οποίος εκφράζοντας διά του ονόματός του το δημόσιο συμφέρον προβαίνει σε παρεμβάσεις για το καλό του κράτους του και πάντα εγκαίρως, χωρίς την παραμικρή καθυστέρηση.

3. Αληθοφάνεια του δημοσίου συμφέροντος ή μυθοπλασία; Καταληκτικές σκέψεις.

Το επόμενο ερώτημα που θα μας απασχολήσει είναι ο βαθμός στον οποίο το δημόσιο συμφέρον στον Σιντ εμφανίζει τα ως άνω χαρακτηριστικά, ως απόρροια της μυθοπλασίας, ήτοι ως αποτέλεσμα επιστράτευσής τους για την σωστή δόμηση της υπόθεσης του έργου. Είναι πράγματι, ως ένα βαθμό ορθό να υποτεθεί ότι σε κάθε θεατρικό (και όχι μόνο) έργο, η υπόθεση παρουσιάζει την απαιτούμενη συμμετρία, χάρη σε κάποια *coup de théâtre*²⁰, τα οποία ξαφνικώς εμφανιζόμενα – και ως εκ τούτου κόντρα σε κάθε προσδοκία του αναμενόμενου – συντελούν στην κάμψη μιας ανωμαλίας της υπόθεσης που είχε παρουσιαστεί ή σε ένα αδιεξόδο που είχε προκληθεί ως απόρροια κάποιων χαρακτηριστικών της υπόθεσης. Στην περίπτωση του έργου αυτού, βρισκόμαστε ακριβώς στο μεταίχμιο των χαρακτηριστικών αυτών: αφενός η συμμετρία της υπόθεσης περισώζεται από απρόσμενες παρεμβάσεις – που προσομοιάζουν με τον μηχανισμό του «από μηχανής Θεού», π.χ. με τη βασιλική παρέμβαση και την τροποποίηση της αίτησης της *Chimène* περί του δικαστικού αγώνος²¹, αφετέρου η καιρία παρέμβαση του βασιλιά στο κλείσιμο του έργου, όπου φαίνεται πως το δημόσιο συμφέρον λειτουργεί σε ένα ύστερο στάδιο, επιβάλλοντας

¹⁹ Acte 1, sc. 1, v. 28.

²⁰ Cassou-Noguès A., *Corneille, Biographie, Analyse littéraire, Étude détaillée des principales œuvres*, coll «Panorama d'un auteur», Studyrama, 2005, pp. 149 etc.

²¹ Acte IV, dernière sc., όπου ο βασιλεύς μεροληπτεί υπέρ του εθνικού ήρωα Rodrigue.

πάλι αθρόα επέμβαση στα ατομικά (οικογενειακά) αγαθά, αυτή τη φορά με την επιβολή (!) του γάμου²².

Πάντως, όσο και αν το δημόσιο συμφέρον αποτελεί δικαιολογητικό λόγο κάμψης ή αγνόησης των ατομικών δικαιωμάτων, απέχει πολύ από το να χαρακτηριστεί αλάθητο ή να διεκδικήσει τη θέση του ιερού και απαραβίαστου αγαθού. Γίνεται μνεία για την ανθρώπινη διάσταση που αυτό φέρει, διά της αναφοράς στον βασιλιά και εχέγγυο ορθής εφαρμογής του συνιστά εν πολλοίς η εμπιστοσύνη που τα σύνολο φέρει για το βασιλιά του. Στο πρόσωπό του, ο λαός βλέπει την νομιμοποιημένη εξουσία και μια υπόσχεση ορθής και αντικειμενικής τήρησης του νόμου, με το βλέμμα στο συμφέρον του λαού ως συνόλου και του κράτους, ως οντότητας που εμπεριέχει το λαό και φέρει συγκεκριμένα σύνορα²³.

Εν κατακλείδι, όσο και αν οποιαδήποτε δημοσιολογική ανάγνωση κινδυνεύει να εξαντληθεί σε μια αμιγώς θεωρητική προσέγγιση του έργου, συμβαίνει το ακριβώς αντίθετο: η νομική «οικοτοπία» των διευθετήσεων των ενεργειών των προσώπων στο έργο, διυφαίνει και εξελίσσει την άποψη του αναγνώστη για την γόνιμη και παραγωγική επαφή του με το αριστούργημα αυτό. Προσφέρει όμως και στο νομικό θεωρητικό ένα πλούσιο οπλοστάσιο ιδεών, ανακατευθύνοντας τη σκέψη του από τη στείρα πρακτική εφαρμογή στην αναζήτηση της απαρχής του Δημοσίου Δικαίου, τότε που εξέλιπαν ως επί το πλείστον οι γραπτές πηγές και οι βασικές του αξιολογικές έννοιες επαφίεντο στην ενδεχομενικότητα της εμπιστοσύνης στον ισχυρό.

²² Acte V, scene IV-VI.

²³ Αντί πολλών βλ. το σύγγραμμα του Couton G., *Corneille et la tragédie politique*, Paris, PUF, coll. «Que sais-je», 1984.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αντωνίου Θ., *Ιστορία πολιτικών ιδεών*, Νομ. Βιβλιοθήκη, 2016.
- Γέροντας Α., *Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο*, Σάκκουλας, 2002.
- Καλογερόπουλος Μ., *Σκέψεις και ανάλεκτα επί της εννοίας του δημόσιου συμφέροντος*, ΘΠΔΔ 10/2016, σελ. 921-22.
- Μενουδάκος Κ., *Ομιλία με θέμα: «Νομιμότητα, Δημόσιο συμφέρον και αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος (θεσμικά όρια της εξουσίας του διοικητικού δικαστή μεταξύ φερμαλισμού και δικαστικού ακτιβισμού)»*, ΘΠΔΔ 7/2014, σελ. 677.
- Cassou-Noguès A., *Corneille, Biographie, Analyse littéraire, Étude détaillée des principales œuvres*, coll «Panorama d'un auteur », Studyrama, 2005.
- Catteau A, Sainfel M.-C., *Corneille, Le Cid*, Ellipses, coll. « Résonances », Paris, 2000.
- Corneille P., *Le Cid*, Éd. Flammarion, Collection « GF » (n°1414), Paris 2009 (avec Dossier réalisé par Boris Donné).
- Corneille, *Le Cid, Livret pédagogique* Hachette Éducation, Établi par Niloufar SADIGHI, 1999.
- Couprie A., P. *Corneille, Le Cid*, ed. Hatier, coll. Profil d'une œuvre, Paris, 2006.
- Couton G., *Corneille et la tragédie politique*, Paris, PUF, coll. «Que sais-je», 1984.
- Epalza M. et Guellouz S., *Le Cid, personnage historique et littéraire*, Paris, Maisonneuve et Larose, 1983.
- Leureux F, *Panorama des techniques théâtrales en français langue étrangère* σε *Enjeux*, n° 35, 1995/06, p. 120-130.
- Petitjean A., Jedynak S., Kerbrat-Orecchioni C., Ryngaert J.-P. *et al*, "L'écriture théâtrale". In *Pratiques*, n° 41, 1984/03, 121 p.
- Prigent M., *Le Héros et l'État dans la tragédie de Pierre Corneille*, Paris, PUF, 1986.

Pruner M., *Le personnage – approche, fonction, comme sujet d’ un discours dans L’analyse des textes de théâtre*, Armand Colin, Coll. « 128 », Paris, 2010.

Théâtre et pédagogie σε *Québec français*, n° 110, 1998, σελ.73-89.

Voltaire, «*Le théâtre de Corneille est une école de grandeur d’âme*» σε: Barbaferi C., *Corneille vu par Voltaire: portrait d’un artiste en poète froid*, ed. Presses Universitaires de France, 2004.

Weber M., *Le Savant et le Politique* (avec préface d’Aron R. et traduction par Freund J.), Plon, 1959.